

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У США В ПОРІВНЯЛЬНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті визначається проблема якості професійної підготовки вчителя для середньої школи, недостатня її розробка у теоретичних та практичних аспектах, доцільність вивчення й запозичення американського досвіду у галузі підготовки вчителя для середньої школи, відкривається перспективний напрям розвитку порівняльної педагогіки – професійна підготовка вчителів середньої школи у США.

Ключові слова: професійна підготовка вчителя, американський досвід, реформування системи освіти, середня школа США.

В статье определяется проблема качества профессиональной подготовки учителя для средней школы, недостаточная ее разработка в теоретических и практических аспектах, целесообразность изучения и заимствования американского опыта в области подготовки учителя для средней школы, открывается перспективное направление развития сравнительной педагогики – профессиональная подготовка учителей средней школы в США.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителя, американский опыт, реформирование системы образования, средняя школа США.

In the article the problem of quality of secondary school teacher professional education, it's under exploitation in theoretical and practical aspects, expedience of study and borrowing of American experience in the field of secondary school teacher professional education is determined. Perspective direction of development of comparative pedagogics – secondary school teacher professional education in the USA is opened.

Keywords: secondary school teacher professional education, American experience, reformation of the system of education, secondary school of the USA.

Розбудова незалежної Української держави пов'язана з формуванням нового суспільства, перетворенням усіх суспільних інститутів. Подальша трансформація суспільних відносин, їх загальна модернізація на шляху до демократизації неможлива без реформування системи освіти. Проблема узгодження національної системи освіти з визнаними світовими та європейськими нормативами має глобальний характер, оскільки її розв'язання безпосередньо впливає на формування професійних кваліфікацій.

Реформування освітньої галузі України проходить з використанням світового досвіду адаптації людини до життя за конкурентних умов сучасного суспільства. Освіта є ключовим фактором для розбудови майбутнього, а школа – першим кроком на шляху освіти. © Шандрук С. І., 2011

редня школа – це невід'ємна ланка системи безперервної освіти, яка забезпечує рівень загальноосвітньої підготовки, достатній для здобуття освіти на наступних її етапах.

Зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблем підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про власне особистісне й професійне зростання, уміє досягти нових педагогічних цілей. Домінантною стає підготовка педагога, діяльність якого спрямована не тільки на викладання окремої навчальної дисципліни, а й здійснення міжпредметних зв'язків, усвідомлення значущості постійного розвитку власної професійної компетентності. Важливим є вміння вчителя організувати на-

вчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

Аналіз системи професійної підготовки вчителів для середньої школи виявив ряд суперечностей зовнішнього та внутрішнього характеру, що уповільнюють процеси модернізації професійної підготовки педагогів.

Суперечності зовнішнього характеру між:

- формуванням інформаційного суспільства, докорінних змінах у соціально-економічному, духовному розвитку держави, вимогами до вчителя нової генерації та вітчизняною системою професійної підготовки вчителя;
- традиціями педагогічної освіти та необхідністю інтеграції національної педагогічної освіти в європейський освітній простір;
- необхідністю врахування досвіду провідних країн світу та недостатнім дослідженням проблем професійної підготовки вчителів для середньої школи за кордоном;
- потребами суспільства в педагогічних кадрах, підготовка яких має відбуватися з урахуванням тенденцій неперервної освіти та відсутністю такої підготовки в традиційній вітчизняній педагогічній освіті.

Суперечності внутрішнього характеру між:

- змістом підготовки вчителів відповідно до вимог інформаційного суспільства та реальним змістом стандартів педагогічної освіти;
- необхідністю посилення складової професійної підготовки вчителів та відсутністю ефективної взаємодії між школами й педагогічними навчальними закладами в організації та здійсненні педагогічної практики;
- системою післядипломної освіти як основної форми професійного вдосконалення та недосконалістю системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників педагогічних і класичних університетів;
- необхідністю неперервної підготовки вчителя-професіонала та відсутністю взаємозв'язків університетської освіти і післядипломної системи підвищення кваліфікації;
- зростаючою потребою для середньої школи вчителів з високим рівнем методологічної культури та відсутністю цілісної концепції

професійної підготовки таких педагогів, недостатньою теоретичною розробленістю цієї проблеми.

Подолання зазначених суперечностей вимагає кардинальних змін у первинній і післядипломній професійній освіті вчителя. Підготовка спеціаліста має бути більш гнучкою й адекватною запитам практики. Зокрема, у зв'язку з упровадженням Закону України "Про загальну середню освіту" виникає необхідність оновлення навчальних планів вищих навчальних закладів шляхом уведення додаткових дисциплін, спецкурсів, які мають забезпечити готовність педагога до роботи в різних типах загальноосвітніх навчальних закладів, профільних класах тощо.

Українські науковці приділяють належну увагу проблемам професійної підготовки та діяльності вчителя, зокрема таким її аспектам: сучасна філософія освіти (В.П.Андрущенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, В.О.Огнев'юк та ін.); неперервна професійна освіта (Т.М.Десятов, Н.Г.Ничкало, П.І.Підласистий, С.О.Сисоєва та ін.); професійна підготовка вчителя (О.А.Дубасенюк, В.В.Радул, В.А.Семиченко, С.О.Сисоєва та ін.), зокрема формування його професійної майстерності (О.А.Дубасенюк, С.Т.Золотухіна, О.М.Пехота, В.А.Семиченко та ін.); загальнопедагогічна підготовка вчителя (О.А.Абдуліна, В.І.Бондар, Н.М.Дем'яненко, О.Г.Мороз та ін.); педагогічна творчість учителя (І.А.Зязюн, В.А.Канкалик, М.Д.Нікандров, С.О.Сисоєва, Н.М.Тарасевич та ін.); професіоналізм учителя (Н.В.Гузій, І.П.Підласий, В.В.Радул та ін.); використання інформаційних технологій у професійній підготовці вчителя (П.С.Гуревич, А.М.Коломієць, В.В.Олійник та ін.). Ідея професійної педагогічної освіти знайшла своє відображення в навчальних планах закладів системи професійної педагогічної освіти, в освітніх професійних програмах та навчально-методичних комплексах.

Важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні є вивчення та аналіз досвіду підготовки вчителів за кордоном. Країні необхідні суттєві зміни в системі професійної підготовки вчителів, які відповідатимуть сучасним освітнім пріоритетам і завданням.

Саме тому для українських педагогів становить інтерес досвід інших розвинених країн у напрямі підготовки педагогічних кадрів.

Упродовж останнього десятиріччя українськими науковцями проводилися порівняльно-педагогічні дослідження (Н.В.Абашкіна, Н.М.Бідюк, Т.М.Десятов, В.М.Жуковський, В.П.Кемінь, Т.С.Кошманова, О.Ю.Кузнецова, Н.М.Лавриченко, М.П.Лещенко, О.П.Лещинський, А.П.Максименко, О.В.Матвієнко, О.І.Огієнко, Л.П.Пуховська, А.А.Сбруєва, В.В.Червонецький, Б.І.Шуневич та ін.). Система професійної підготовки вчителів для середньої школи в США ще не вивчалась, хоча окремі аспекти її розвитку були предметом вивчення (Т.С.Кошманова, М.В.Нагач, А.Д.Онкович, К.В.Рибачук, Т.Г.Чувакова).

США мають вагомі педагогічні досягнення та розвинену систему професійної підготовки вчителів. Теорія і практика освіти США ґрунтуються на давніх багатонаціональних та історичних традиціях і залежать від державної політики в галузі освіти.

Із теоретичним обґрунтуванням сучасних підходів до професійної підготовки вчителя виступили відомі на американському континенті вчені, зокрема з таких аспектів, як-то: наукові дослідження в освіті (І.Айзнер, А.Вайз, П.Блюменфельд), роль учителя в процесі реформування освіти (Д.Фліндерс, М.Велш, М.Хардмен), програма підготовки педагога (П.Едмундсон, Дж.Гудлед, Дж.Клезез, І.Серлз, П.Зелонка, М.Водлінгер, Дж.Вілсон, Л.Мітчел, С.Трахтенберг, А.Том, Х.Тілема, І.Еммер, Дж.Ендрюс), розвиток змісту навчальних програм (Дж.Янг), співпраця між школами та педагогічними факультетами (М.Кінг-Серз, М.Розенберг, С.Фейген, А.Макдоналд), співпраця „університет-школа” (С.Брукхарт, Р.Баклі), знання, вміння та навички педагога (Дж.Лейнхарт, Л.Ля Рос, Д.Леггет, С.Хол, Р.Маркс), педагогічна практика (Б.Хоусего, В.Хантер, К.Джекнік, В.Семіроуден, Д.Лістон, Н.Вінніцки, К.Цайхнер, Дж.Калдехед, К.Кемпбел), упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у професійну освіту (Дж.Картрайт, Б.Бані, В.Кербно, К.Бенкет,

В.Блентон, П.Бурпі), професійний розвиток педагога (С.Вілсон, Дж.Берне, В.Бейярд, Д.Бек), спеціальна освіта (Б.Білінгслей, Л.Кросс).

Таким чином, освіта США характеризується численними змінами, процесом реформування та реструктуризації професійної педагогічної освіти. Реформування системи підготовки вчительських кадрів є пріоритетним напрямом у теорії й практиці освіти США. Упродовж останніх десятиліть у США інтенсивно проводяться наукові пошуки з проблем підвищення професіоналізму та поліпшення соціального статусу вчителя, зокрема вчителя середньої школи. У цьому контексті надбання американських педагогів щодо організації професійної підготовки вчителів для середньої школи становить особливий інтерес.

Науково-педагогічний аналіз досвіду організації професійної підготовки вчителів для середньої школи у Сполучених Штатах Америки, виявлення в ньому здобутків та особливостей у змісті та формах організації професійної підготовки вчителів стане одним із джерел осмислення основних напрямів удосконалення освітньої системи, зокрема в контексті підготовки вчителів для середньої школи.

Інтеграція України у світовий освітній простір, необхідність вивчення й упровадження світового досвіду в галузі професійної підготовки вчителів визначили проблему компаративного дослідження, яка полягає у вивченні та аналізі зарубіжного досвіду підготовки вчителів, зокрема, організаційних форм підготовки вчителя для середньої школи в США.

Актуальність та соціальна значущість проблеми якості підготовки вчителя для середньої школи, недостатня її розробка у теоретичних та практичних аспектах, доцільність вивчення й запозичення американського досвіду у галузі підготовки вчителя для середньої школи відкривають перспективний напрям розвитку порівняльної педагогіки – професійна підготовка вчителів середньої школи у США.

Концепція неперервної освіти вчителів середньої школи є складовою державної

політики США в галузі освіти. Неперервна освіта – це освіта протягом усього життя (lifelong education), «продовжена освіта» (continuing education). У США встановлена спеціальна одиниця старіння знань спеціаліста – «період напіврозпаду компетентності», що означає період часу, протягом якого компетентність спеціаліста з моменту закінчення ним навчального закладу знижується на 50%. У 1990 році цей період складав у США 4–5 років. [1].

Неперервна освіта – це процес, що складається з базової й подальшої освіти, передбачає на другому етапі послідовне чергування навчальної діяльності в системі спеціально створених освітніх закладів з професійною діяльністю. Післядипломна освіта – подальше навчання та виховання, поєднані з практичною діяльністю у сфері суспільного виробництва. [1].

Післядипломна освіта здійснюється на рівні індивідуума, освітніх систем, національної системи освіти. Питання неперервної освіти вчителів для середньої школи в системі післядипломної педагогічної освіти привертає все більшу увагу наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників. Це зумовлено тим, що в сучасному світі знання змінюються швидше, ніж покоління, а здатність приймати правильні рішення на основі отриманих знань і надалі становлять проблему для випускника школи, коледжу, вищого навчального закладу тощо. В сучасному світі інформаційних систем і технологій, які, особливо для учнів середньої школи, є одним із основних джерел інформації та середовищем існування, вчитель також потребує постійного оновлення та поповнення знань. Ці фактори спричинили потребу створення системи освіти педагогів протягом життя, а у зв'язку з цим і вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти. Організаційно-методичними основами підвищення кваліфікації вчителів США є:

- короткострокові й довгострокові курси при університетах, коледжах, школах з відривом і без відриву від роботи;

- систематичне вдосконалення стандартів професійно-педагогічної освіти вчителів, які ефективно застосовуються при атестації;

- оновлення змісту діяльності експертної комісії при оцінці підготовленості аплікантів, які претендують на здобуття звання бакалавр, магістр, доктор філософії.

В системі підвищення кваліфікації вчителів США найбільш ефективні наступні особово-орієнтовані професійно-освітні технології: персональне наставництво, супервайзерство, професійно-моделюючі тренінги, модульні технології, технології професійного партнерства. Практика реалізації даних технологій в системі підвищення кваліфікації вчителів ґрунтується на здобутті певної квоти професійних знань, що дає право в сукупності рухатися вгору по службових сходах, отримуючи при цьому солідну надбавку до заробітної платні. Всі заняття системи підвищення кваліфікації вчителів супроводжуються записом на відео та аудіо засобах, які відтворюються при навчанні подальших груп педагогів; до молодих вчителів прикріплюється наставник, який допомагає опанувати методику викладання, проводить практику. [2].

В системі підвищення кваліфікації вчителів реалізується міждисциплінарний підхід (інтеграція філософського, соціально-гуманітарного, природничо-наукового, соціально-психологічного, етнопедагогічного, предметно-методичного модулів) для розвитку професійної майстерності вчителя.

В сучасних умовах виникає необхідність переосмислення вимог до підготовки вчителя середньої школи, оскільки бачення може змінюватись, а цінності трансформуватись. Сучасні вимоги до професійної підготовки вчителя зумовлені певними нормами й базуються на узгоджених цінностях та рекомендаціях. Тому одним із пріоритетних завдань, які стоять перед нашим суспільством, є підготовка нового покоління вчителів середньої школи, підвищення їхньої загальної культури, професійної компетенції відповідно до ролі в суспільстві.

На початок нового століття в США визначились головні тенденції розвитку педагогічної освіти: орієнтація на вищу освіту як головна умова оволодіння професією вчителя; ускладнення і посилення психолого-педагогічної підготовки; різноманіття спеці-

алізованих напрямів у програмах навчання; вдосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; одночасна підготовка в різних навчальних закладах.

Аналіз джерел свідчить про те, що в Сполучених Штатах проблемі підготовки кваліфікованих вчителів завжди приділялась особлива увага. У Законі «Мета 2000: Освіта Америки» одним із стратегічних напрямів розвитку освіти визначено радикальне підвищення професіоналізму вчителів.[4]. У доповіді Національної Комісії з Навчання та Майбутнього Америки (National Commission on Teaching and America's Future) (NCTAF) було зазначено, що важливим завданням освітньої реформи є забезпечення всіх учнів «компетентними, турботливими, кваліфікованими вчителями». [3]. У Доповіді наголошується, що лише вчитель з високим рівнем професійної підготовки та особистісного розвитку здатний навчати й виховувати учнів так, щоб в майбутньому вони стали професіоналами, яких потребує плюралістичне, високотехнологічне суспільство. Суспільство чекає від учителя не тільки надання міцних знань своїм учням, а й вимагає від нього виконання різних функцій: вивчення індивідуальних особливостей й умов життя учнів, піклування про їхнє здоров'я, підтримка зв'язку з батьками й громадськістю. Такий стан речей вимагає від учителя постійного поповнення знань загальнокультурного й професійного характеру, усвідомлення важливості своїх дій і високої за них відповідальності. [3].

Система професійної підготовки вчителів для середньої школи в Україні в умовах ринкової економіки здійснює пошук шляхів її реформування з урахуванням світових тенденцій. Аналіз досвіду професійної підготовки вчителів для середньої школи у США дозволить прогнозувати шляхи реформування системи професійної підготовки вчителів для українських шкіл, допоможе у розв'язанні схожих проблем, що стоять перед вітчизняною педагогічною освітою в період її трансформації та інтеграції у європейський та світовий освітній простори.

Література

1. Арешонков В.Ю. Педагогічна самоорганізація в системі безперервної освіти: термінологічно понятійний аналіз. <http://studentam.net.ua/content/view/8888/97/>
2. Хатюшина Анна Андреевна. Теория и практика повышения квалификации учителей США : на примере штата Южная Каролина : дис... канд. пед. наук. – Москва, 2009 – 171 с.
3. American Association of Colleges for Teacher Education, from <http://www.aacte.org>
4. Goals 2000: Educate America Act. – Washington, D.C., 1994, from <http://www.nd.edu/~rbarger/www7/goals200.html>

Стаття надійшла до редакції 25.10.2011